

Euskal Herria: bizitasuna

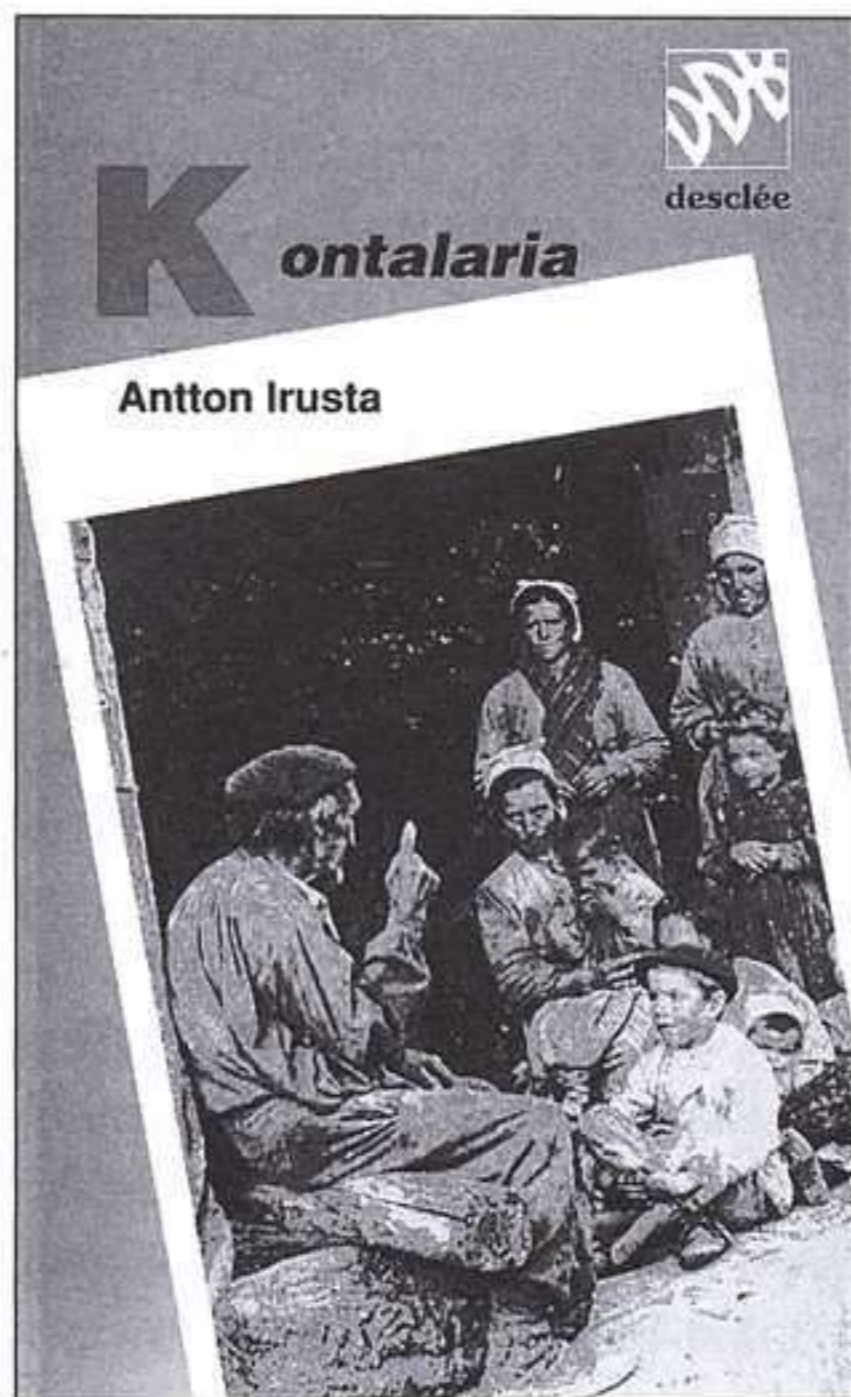
Xabier Etxaniz

Azken urtean euskarazko HGL aztertuz gero, badirudi ez dela aurrerapen handirik gertatu. Egia da ez dugula inolako albiste garrantzitsurik izan, ezta gure idazleren batek komunikabideen orriak bete edo aparteko ustegaberik izan.

Hala ere, nahikoa da une batez gogoeta egitea azken urte hauetan aurrerapen batzuk eman dira ikusteko. Aitortu behar da betiko hutsuneak ditugula: irudi liburuak, kritikarako plaza, antzerkia... Baina, hutsuneak hutsune, haur eta gazte literatura apurka-apurka erdiratzen ari da euskal literaturaren sisteman, bazterra utzi eta garrantziguenetara hurbiltzen, alegia.

Klasikoen kalitatea

Badira euskal HGLn klasikotzat har ditzakegun idazle batzuk: Mariasun Landa, Patxi Zubizarreta, Juan Kruz Igerabide edo Bernardo Atxaga, esaterako. Idazle hauek guztiek lanen bat edo beste plazaratu dute azken urte honetan eta guztiek ederki eutsi diote kalitate mailari. Horrez gainera beren lanak beste hizkuntza batzuetan argitaratu dituzte, M. Landaren zenbait liburu inglesera, frantsesera eta alemanierara itzuli dira, antzeko zerbait gertatzen da Atxagaren idazlanekin, eta beste maila batean baina etengabe J. K. Igerabide eta Patxi Zubizarreta ari dira kanporatzen. Beraz, gure literatura mugak gaintzen hasi da eta euskarazko lanak kanpoan

gero eta sarriago plazaratzen. J. K. Igerabideren *Bota ura!* liburua arestian aipaturikoaren adibide bat dugu; Edebé sarian finalista izanda gaztelaraz eta katalaneraz ere argitaratu izan da. Egileak azken urtean idatzitako hiru liburu aipagarrien artean, *Andretxo bizardunaren uhartea* (Edebé), *Haur korapiloak* (Pamiela) eta *Bota ura!* (Edebé) azken honek jasotzen du lehenengoaren narratiba estiloa eta bigarrenaren poetikotasuna. *Haur korapiloak* da Igerabideren hirugarren poema liburua HGLn, bertan maitasunezko poemak eta zentzugabeak edo *nonsense* antzekoak aurki ditzakegu beste batzuen artean; hori guztia maitasun handiz eginiko edizio zainduan. Mariasun Landaren *Ahatetxo eta sahots negartia* (Elkar) ipuina idazlearen ohiko tradizioan koka

genezake. Idazkera eta estilo zainduan, ederki narraturik, pertsonen nortasuna hobeto eza-gutzeko baliagarria gerta dakiguke ipuin labur eta, itxuraz, simple hau.

Atxagak, berriz, *Xola eta basurdeak* (Erein) liburua plazaratu du eta gazteentzat idatzitako eta karlistadetan kokaturik dagoen *Sara izeneko gizona* (Pamiela) nobela. Gerraren zentzugabeak, bortxakeria... berriro agertzen dira Atxagaren nobela horretan.

Baina *Sara izeneko gizona* horrez gain egon dira beste idazlan batzuk karlistadetan girotuak: Pako Aristiren *Din-dan-don, kanpai lapurrak non?* (Elkar) edo Patxi Zubizarretaren *Gizon izandako mutila* (Pamiela). Eta hauetan ere, giza baloreei buruzko gogoeta bultzatzen da, egoera bortizetan gizakiaren baloreei buruzko gogoeta, alegia. Badirudi gaur egungo indarkeriari buruzko gogoeta egiteko urruneko ispilu hori erabili nahi izan dutela; hots, bortxakeria edo borroka armatua bezalako gaiei buruz hitz egiteko, heriotzaren inguruko gogoeta egiteko, karlistadetan edo antzinako gerra garai batean kokatzen dela istorioa.

Patxi Zubizarretak, gainera, estilo ezberdinak landu izan ditu. *Gizon izandako mutila* gazte literaturan kokatzen baldin bada, bandoleroen istorio entretenigarri eta bizi horren parean irakurtzen hasberrientzako ipuin zoragarri bat ere eskaini digu azken urte honetan: *Mustloa na-*

aaiz... (SM) Mikel Valverderen ilustrazioekin apainduriko umorezko istorio polita.

Aspaldikoak eta berriak

Arestian aipaturiko Pako Aristiren *Din-dan-don, kanpai lapurrak non?* zuhurtzia eta maitasuna indarkeria eta irrazionaltasunaren aurrean nagusitzen diren nobela horren antzera, izan dira zenbait urte ezer kaleratu gabe pasa ondoren beren lanak plazaratu dituzten idazleak. Horietako bat dugu Pello Añorga eta bere *Arrain gorria* (Pamiela) idazlan poetikoa eta sinbolikoa, Jokin Mitxelenaren irudiek ederki osatzen duten narratiba landua. E. Genua edo Jose Arratibel idazleek ere lan berriak plazaratu dituzte; lehenak «Ipurbeltzeko ale bereziak» zenbaiten ondoren ipuin bat argitaratuz, eta bigarrenak *Kontu zaharrak* (Erein) liburua osatzen duten hiru ipuin berri idatziz.

Isilune baten ondoren etorri zaigun beste idazle bat Joanes Urkixo dugu. Gazte literaturako *Bihotz ausarta* nobelarekin etorri ere, gazteen problematika eta gaia ukitzen duen nobelan gaur egungo lexikoa eta hizkera lantzen saiatu da; oraingo gazteek darabiltenera hurbiltzen saiatu da. J. Urkixoren nobela hau Zubia-Alfaguara argitaletxeak argitaratu du, eta aipagarria da etxe horretan izan duten aldaketa, izan ere itzulpenak besterik ez argitaratuzetik sor lanak bultzatzen zera pasa baitira.

Politika berri horren barnean sortu dira idazle berri batzuk euskal HGLn: Agurtzane Ortiz de Landaluze bere *Leireren opor miresgarriak* lanarekin, Joseba Ossaren *Inari, Laponiako lorea*, edo Edorta Jimenezek gazte literaturan eginiko lehen lana: *Urdaibaiko ipuin eta kondairak*.

Alfaguara etxeak bezala Desclée de Brouwer argitaletxe bilbotarrak ere sorkuntzaren aldeko urrats batzuk eman ditu, eta Yolanda Arrietaren *Nola bizi zazpi bizi* ipuinaren parean idazle berri batzuen lanak aurkitzen ditugu: Antton Irustaren *Kontalaria* ipuin bilduma edo Jon Suarezek idatzitako nobela bakezalea: *Kaixo Mirna*, Sarajevoko neskatxa bati idatzitako eskutitz sorta biltzen duen nobela laburra.

Xabier Mendiguren Bereziartuk eta Maite Gonzalez Esnalek ere beren lehen lanak argitaratu dituzte HGLn. Lehenak *Bi istorio* (Elkar) liburuan duela 40-50 urteko nekazal mundua islatzen du, oso ongi kontaturik eta hizkuntz zaindua erabiliz bi istorio entretenigarri kontatzen dizkigu HGLko hainbat eta hainbat lan euskaratu duen itzultzaile ezagunak. Maite Gonzalezek, aldiz, bi nobedade eskaini dizkigu: *Mari-Marieta* (Alberdania) eta *Lapitz baten ibilierak* (Erein). Bietan nabari da egilearen literatur eza-gutza, eta edertasuna lantzeko gogo.

Baina urte honetako ustegabe atseginenetako bat Ana Isabel Moralesen *Esnea etorriko zaizu* nobela laburra edo ipuin luzea dugu, idazle on baten aurrean gaudela ematen baitu. Dena dela ez dakigu gazte edo helduentzako lana den Moralesena, muga dauen horietakoa, zalantzarik gabe.

Ekarria

Aurreko urteekin konparatuz ez da aldaketa nabarmenik itzul-pengintzan. Gai sozialak —Ja-
ap ter Haar idazlearen *Dena ihun-*

du zen (Elkar) Peter Härtlingen *Jette* (Elkar) edo Agustin Fernandez Pazen *Neskatxak* (Erein)—, misteriozkoak —Fusterren *Ana eta detektibeak* (Desclée de Brouwer)—, abenturazkoak —*Ibai arratoiak*, *S. A.* (Desclée de Brouwer)—... edo klasikoak —*Sinbad* (Pamiela) edo Allan Poeren *Rue Morgueko hilketak* (Elkar)—esate baterako itzuli dira.

Aldaketa aipagarriena, behar bada, Elkar argitaletzeko Miru saillean ikusi dugu; erdaraz idazten duten Euskal Herriko zenbait idazleren lanak argitaratu baituzte. Seve Callejak egin izan duen bezala, Julia Otxoa, Amado Gómez Ugarte edo Pablo Zapataren idazlanak ikusi ahal izan ditugu euskaraz. Behar bada orijinal ezaren aurrean harturiko erabakia izango da, izan ere Lizardi, Labaien eta Baporearen 2. saria hutsik geratu dira. Azken urte honetan Baporea saria bakarrik eman da, Karlos Linazasoro eta Juan Kruz Igerabideren artean idatziriko ipuin bat, alegia. Jakina, ahaztu gabe azken idazle honek eskuratu duela Edebé lehiaketan finalista saria.

Aldizkarigintza

Hauxe dugu, nire ustez, euskal HGLn azken urte honetan aldaketarik nabarmenenak izan dituen arloa. *Ipurbeltz* aldizkariak erabateko itxuraldaketa izan zuen urtea hastearrekin batera, Durangoko azokatik zehatzago izateko. Komiki aldizkari hutsa zena haurrentzako aldizkari osoa bilakatu da: Erreportaiak, elkarrizketak, denborapasak, komentarioak (liburu, musika eta pelikulenak ere), haurren kolaborazioak... *Ipurbeltz*en eboluzio honetan zehar handia izan du Mielanjel Elustondoren lan txukunak. Oso bestelakoa da *Xirrixta* aldiz-

kariak eman zigun ustegabea. Otsailean aldizkaria itxi behar zutela adierazi baitzuten, juxtu *Kometa* gazteentzako aldizkari berriaren proiektuari helduberririk zirenean. Albiste horrek sortarazi zituen laguntza mugimendua eta Euskal Jaurlaritzaren hasierako laguntza. Horrela, parentesi labur baten ostean, berriro dugu kalean 4-8 urte bitartekoentzat euskaraz genuen aldizkari bakarra. Eta hain zuzen egoera horrek, horrela ibili beharrrak eta adin garai horretarako euskaraz dagoen produktu bakarra hain larri ibiltzeak erakusten digu zein ahula den gure egoera, zenbat lan egin behar dugun denok, guraso, irakasle, idazle, irakurle eta instituzioek.

Horrenbeste zorte izan ez duen argitalpena dugu *Kukumira* aldizkaria. Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak, *CLIJ* aldizkari honetako orrialdeetan duela urtebete adierazten zuen bezala, HGLn egiten zituen ekintzetan garrantzitsuenetarikoa genuen informazio aldizkari hau. Orain, berriz, laguntza kendu eta desagertu egin da Kultura Sailaren politika aldaketa dela kausa, inolako alternatibarik eman gabe eta informazio gunerik gabe uzten gaituelarik.

Sistemaren erdirantz

Artikulu honen hasieran aipatzen genuen bezala badirudi euskal HGL mugitzen ari dela. Badirudi apurka-apurka bazterra utzi eta lekutxo bat egiten ari dela Literaturan. Izan ere azken ur-

teotan hainbat gertakari eman dira hori horrela dela pentsatzeko. Alde batetik Eusko Jaurlaritzaren Kultura Sailak antolaturiko Euskadi saria dugu, HGL bultzatzeko eta kanporatzeko saria. Beste alde batetik Joan Mari Torrealdairen *Euskal Kultura Gaur* liburuan HGLk izan duen tratamendua, beste edozein literatur generok bezala azterketa eta balorazio artikulua izan du. Azken urte honetan HGLri buruz irakurritako (edo irakurtzear dauden) doktorego tesiak ere aipatu beharrez aurkitzen gara, eta horiekin batera komunikabideetan euskal HGLk duen presentzia.

Egia da duela urtebete aipatzen genuen bezala oraindik ere hutsune garrantzitsuak ditugu euskarazko haur eta gazte literaturan, irudi liburuak esate baterako, edo antzerkia... Egia da ere liburuen tiradak gero eta txikiagoak direla (kostua handitzen delarik) eta eztabaidarako eta kritika garatzeko guneak falta zaizkigula,...

Baina era berean onartu behar da azken urte honetan eman diren gertakari batzuk baikorrak izateko itxaropena pizten digutela (itzulpenak beste hizkuntzetara, aldizkarietako berrikuntzak, ikerketak...).

Azkenik, ez nuke amaitu nahi Donostialdean izandako uholdeek sortarazi duten egoera aipatu gabe. Izan ere hainbat kalte berreskuzekin sortarazi badituzte ere (ilustrazio orijinalak edo musika arloan gertaturikoa, adibidez), egoera ezinaproposagoa da kalitatezko irizpideekin berrekiten HGLko bildumak berrargitaratzeari; diseinuaren edo lanen kalitatea zainduz. Bai Elkar, bai Erein etxeek izan dituzten laguntza eta elkartasun ugariak —gurea ere badute— eta urtetan erakutsi duten lan egiteko gogoa eta kemenak animatzen gaituzte horrela izango dela pentsatzera. Hala izan dadila eta urtebete barru ikus dezagula orri hauetan. ■